

ТЕМА 6. ОСНОВИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

- 1. Поняття та система цивільного права України.**
- 2. Структура цивільного законодавства.**
- 3. Цивільні правовідносини.**
- 4. Суб'єкти цивільних правовідносин.**
- 5. Об'єкти цивільних правовідносин.**
- 6. Правочини.**
- 7. Право власності та інші речові права.**
- 8. Зобов'язальне право.**
- 9. Недоговірні зобов'язання.**
- 10. Спадкове право.**

1. Поняття і система цивільного права України

Відповідно до ст. 1 Цивільного кодексу України, цивільне законодавство регулює особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Майнові відносини — це правові відносини, яким притаманні такі ознаки: товарно-грошовий, вартісний характер відносин, самостійність та автономність майнового статусу учасників відносин, юридична рівність сторін.

Особисті немайнові відносини, які регулюються цивільним правом, тісно пов'язані з особою суб'єкта і їх можна поділити на дві групи:

1) особисті немайнові права на нематеріальні блага, які породжують можливість одержання грошової винагороди чи іншого матеріального блага. Такими є права на результати інтелектуальної діяльності (авторське право, право на винаходи, промислові зразки, торговельну марку, комерційне найменування тощо). При цьому самі результати інтелектуальної творчості можуть бути будь-якої матеріальної форми, яка їх перетворює на товар (винахід, опублікований роман тощо);

2) особисті немайнові права на нематеріальні блага, які не породжують у їх носія права на грошову винагороду чи інше матеріальне благо. До них належать право на честь, гідність, ділову репутацію, право на

життя і здоров'я, на особисту та сімейну таємницю. Перелік цих особистих немайнових прав є невичерпним.

Методом цивільного права визначається, якими засобами воно впливає на визначені нами вище суспільні відносини:

- 1) юридична рівність сторін;
- 2) самостійний майновий статус учасників цивільного права, що визначається рівною правоздатністю всіх суб'єктів цивільних правовідносин;
- 3) ініціативно-диспозитивний характер цивільних норм, за яким суб'єкти цивільного права вступають у правові відносини на свій розсуд, за власним бажанням, самостійно визначаючи порядок і доцільність своїх дій;
- 4) відновлювально-компенсаційний характер захисних засобів порушених цивільних прав, які в першу чергу спрямовуються на майновий статус особи, а не на саму особу.

Загальними засадами цивільного законодавства є:

- 1) неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини;
- 2) неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом;
- 3) свобода договору;
- 4) свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом;
- 5) судовий захист цивільного права та інтересу;
- 6) справедливість, добросовісність та розумність.

Цивільне право — це сукупність цивільно-правових норм, закріплених у Цивільному кодексі України, інших нормативно-правових актах, які регулюють методом юридичної рівності, майнові та особисті не майнові відносини за участю суб'єктів (фізичних і юридичних осіб, держави, територіальних громад).

2. Структура цивільного законодавства

Цивільне законодавство — це система нормативних актів, які містять цивільно-правові норми.

Після Конституції України вищу юридичну силу мають закони. Один з найважливіших законів України — Цивільний кодекс України, який діє з 1 січня 2004 р.

Норми, що можуть бути застосовані при регулюванні будь-яких суспільних відносин, які становлять предмет цивільного права, представлено окремою книгою під назвою «Загальні положення». Інститути особливої частини представлені в наступних шести книгах:

1) книга перша «Загальні положення» складається з 5 розділів і 19 глав. Це розділи про основні положення, особи (фізична особа, юридична особа, держава, територіальні громади), об'єкти цивільних прав, правочини, представництво, строки й терміни позовну давність;

2) книга друга «Особисті немайнові права фізичної особи». Охоплює 3 глави: загальні положення про особисті немайнові права фізичних осіб, особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи, особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи;

3) книга третя «Право власності та інші речові права». Ця книга має 2 розділи і 11 глав. У них передбачено основні положення права власності, а також інші види речових прав, таких як право володіння чужим майном, сервітутні права й права ко-ристування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій) або для сільськогосподарських потреб (емфітевзис);

4) книга четверта «Право інтелектуальної власності» містить 12 глав. У ній передбачено основні положення про інтелектуальну власність та права інтелектуальної власності на окремі об'єкти інтелектуальної творчості. За цим кодексом лише правочин (договір) може регулювати відносини між володільцем права інтелектуальної власності та користувачем;

5) книга п'ята «Зобов'язальне право» містить 36 глав, третя глава має два підрозділи. Ця книга регулює майновий обіг, тобто договірні відносини, пов'язані з передачею майна у власність чи тимчасове користування, виконанням робіт чи наданням послуг тощо. Кожний вид зобов'язань має свої особливості, тому їм присвячена окрема глава, що створює окремі інститути зобов'язального права ;

6) книга шоста «Спадкове право» охоплює 7 глав, у яких висвітлено питання про загальні положення про спадкування, спадкування за заповітом, спадкування за законом, спадковий договір, здійснення права на спадкування, виконання заповіту, оформлення права на спадщину.

3. Цивільні правовідносини

Цивільні правовідносини становлять собою врегульовані правом суспільні відносини.

Цивільні правовідносини, крім загальних ознак, властивих будь-яким видам правовідносин, мають ряд особливостей. Перш за все це майнові або особисті немайнові відносини, що регулюються нормами цивільного права.

Крім того, вони ґрунтуються на засадах рівності учасників цих відносин і відсутності елементів влади і підкорення. Ця обставина є найбільш істотною для цивільних правовідносин. Учасники цивільних правовідносин мають автономію (відокремленість) і можуть здійснювати права на власний розсуд.

Цивільні правовідносини — це майнові або особисті немайнові відносини, врегульовані нормами цивільного права, що виникає між автономними і рівноправними суб'єктами, наділеними суб'єктивними правами й обов'язками.

4. Суб'єкти цивільних правовідносин

Суб'єктами цивільних правовідносин або їх учасниками є фізичні та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим і територіальні громади. В одних правовідносинах можуть брати участь фізичні особи (договір купівлі-продажу між громадянами), юридичні особи (договір поставки), а також фізичні та юридичні особи (договір перевезення пасажирів). Поняття «фізичні особи» включає три категорії суб'єктів — це громадяни України, іноземні громадяни і особи без громадянства.

У деяких випадках учасником цивільних правовідносин є Українська держава. Це можливо, наприклад, тоді, коли держава укладає міжнародні договори позики, застави, виступає гарантом по договорах, успадковує майно, є учасником інших цивільних правовідносин.

У кожних цивільних правовідносинах діють дві сторони — управомочена і зобов'язана. Вони називаються кредитором і боржником. Кредитор має певні права, тоді як боржник виступає носієм певних обов'язків.

Цивільна правоздатність — це здатність людини бути носієм цивільних прав і обов'язків, здатність мати цивільні права і нести цивільні обов'язки.

Вона виникає з моменту народження і припиняється зі смертю або визнанням громадянина померлим.

Цивільна дієздатність - це здатність громадянина своїми діями набувати цивільних прав і створювати для себе цивільні обов'язки. Іншими словами — це здатність громадянина самому розпоряджатися своїми правами і нести відповідальність за свої дії. Цивільна дієздатність настає тоді, коли особа досягла певного віку і має відповідне психічне здоров'я. За своїм обсягом дієздатність поділяється на: повну, часткову, неповну, обмежену, визнання громадянина недієздатним.

Повна дієздатність настає з досягненням повноліття, тобто 18 років.

Неповною є дієздатність у громадян віком від 14 до 18 років і має такий обсяг:

- 1) право розпоряджатися своєю заробітною платою, стипендією або іншими доходами;
- 2) самостійно здійснювати права на результати творчої, інтелектуальної діяльності, що охороняються законом;
- 3) бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи;
- 4) право вносити вклади до кредитних установ і розпоряджатися ними.

Часткова дієздатність надається малолітнім, які не досягли 14 років:

- 1) право самостійно вчиняти дрібні побутові угоди;
- 2) здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Малолітня особа не несе відповідальності за завдану нею шкоду.

Обмежена дієздатність може бути визначена судом громадянам, які страждають на психічний розлад. Обмежено дієздатний громадянин може укладати угоди щодо розпорядження майном тільки за згодою піклувальника.

Визнання громадянина недієздатним може мати місце лише за рішенням суду, якщо громадянин внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатний усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними.

Право на заняття підприємництвом має фізична особа з повною дієздатністю.

Юридичними особами визнаються організації, які мають відокремлене майно, можуть від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем в суді, господарському чи третейському суді. З цього визначення можна вивести правові ознаки юридичної особи:

- 1) організаційна єдність. Юридична особа — це певним чином організований колектив трудящих, колективне утворення, тобто організоване об'єднання трудящих;
- 2) наявність відокремленого майна. Кожна юридична особа має своє власне майно, що робить її економічно незалежною організацією. Це майно відокремлене від майна держави, інших організацій і громадян, що утворюють колектив юридичної особи;

3) у цивільному обороті юридичні особи виступають від свого власного імені. Кожна юридична особа має своє найменування (ім'я);

4) вони здатні нести самостійну майнову відповідальність, оскільки в них є своє власне майно.

Юридична особа має такі самі цивільні права й обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати тільки людині. Цивільна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення і припиняється з дня внесення до єдиного державного реєстру запису про її припинення. Юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів.

5. Об'єкти цивільних правовідносин

Об'єктами цивільних прав є речі, в тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні й нематеріальні блага.

Річчю визнається предмет матеріального світу, який задовольняє потреби людей і щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки.

До нерухомих речей належать земельні ділянки і все, що розташоване на них і міцно з ними пов'язане, тобто об'єкти, переміщення яких без непропорційного збитку їх призначенню є неможливим.

Режим нерухомої речі може бути поширений законом і на інші речі, зокрема на повітряні й морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти як такі, що підлягають державній реєстрації.

Рухомими речами визнаються такі, що їх можна вільно перемішувати у просторі.

Майном як особливим об'єктом визнається окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки.

Гроші (валюта). Гривня— це законний платіжний засіб, обов'язковий до приймання за номінальною вартістю на всій території України. Іноземна валюта може використовуватися у випадках і в порядку, передбачених законом України.

Цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що засвідчує грошове або інше майнове право, здійснення або передача якого можливе тільки в разі пред'явлення цінного папера.

6. Правочини

Правочином визнається дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав чи обов'язків. Правочин — завжди волевиявлення, волевий акт, оскільки особа має намір досягти певних юридичних результатів. Воля і волевиявлення повинні відповідати одне одному. Правочин — це дія, спрямована на досягнення певного юридичного результату. Особа прагне досягти цього результату. Правочин — завжди дія, яка вчиняється громадянами та організаціями як суб'єктами цивільного права.

Правочин — це завжди правомірна дія, тобто вона відповідає вимогам закону щодо форми, суб'єктного складу, змісту.

Правочини можуть бути односторонніми і дво- чи багатосторонніми (договори). Одностороннім правочином є дія однієї сторони, яка може бути представлена однією або кількома особами. Односторонній правочин створює обов'язки лише для особи, яка його вчинила. Дво- чи багатостороннім правочином є погоджена дія двох або більше сторін.

До загальних вимог до правочину належать:

- 1) зміст правочину не може суперечити Цивільному кодексу України, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства;
- 2) учасники правочину повинні мати необхідний обсяг цивільної дієздатності;
- 3) волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;
- 4) правочин має вчинятися у формі, встановленій законом;
- 5) правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним;
- 6) правочин, що вчиняється батьками, не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей.

Правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Недійсні правочини, залежно від того, який елемент їх фактичного складу є дефектним, можна поділити на певні групи, а саме на правочини з вадами суб'єктного складу, правочини з вадами волі, правочини з вадами форми, правочини з вадами змісту.

Фіктивний правочин — це правочин, вчинений лише про людське око, без наміру створити юридичні наслідки. Такий правочин визнається недійсним незалежно від мети його укладення.

Удаваний правочин — це правочин, укладений з метою приховання іншого правочину. В такому правочині також відсутня основа — учасники прагнуть досягти зовсім іншої мети, ніж це випливає з правочину. Встановивши це, суд визнає удаваний правочин недійсним, а дійсним буде визнано той правочин, який сторони дійсно мали на увазі. У разі, коли такий правочин суперечить закону суд постановляє рішення про визнання його недійсним.

Нікчемними (абсолютно недійсними) правочинами визнаються такі правочини, недійсність яких прямо встановлена законом. Якщо недійсність правочину прямо не випливає із закону, але один з учасників або інша зацікавлена особа заперечує його дійсність, то такий правочин може бути визнаний судом недійсним (оспорюваний правочин).

7. Право власності та інші речові права

Право власності - це право особи на річ (майно), яке вона здійснює за своєю волею, незалежно від волі інших осіб, на свій розсуд, з додержанням вимог закону та моральних засад суспільства.

Власнику належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном. На зміст права власності не впливають місце проживання і місцезнаходження майна.

Право володіння — це право фактичного, фізичного й господарського панування особи над річчю.

Право користування — право на вилучення з речі її корисних властивостей, привласнення плодів і доходів, які можна отримати від речі.

Право розпоряджання — це право власника визначати юридичну долю речі.

Суб'єктами права власності визнаються український народ, фізичні та юридичні особи, держава, інші держави, їх юридичні особи, міжнародні організації, територіальні громади.

Підставами набуття права власності вважаються первісні й похідні способи набуття права власності. Первісними вважаються такі, при яких право власності на річ виникає вперше або незалежно від волі попереднього власника. До них відносять виробництво або переробку речей, змішування і приєднання речей відділення плодів, заволодіння, конфіскацію, реквізицію, знахідку (якщо власник не знайшовся), скарб. До похідних належать такі

підстави, за яких набуття права власності даної особи засновується на праві попереднього власника. При переході права власності має місце правонаступництво, тому що права на придбану річ є такими ж, як вони були в попереднього власника.

Суб'єктами права приватної власності є окремі фізичні та юридичні особи.

У державній власності є майно, в тому числі грошові кошти, яке належить державі України.

Суб'єктами права комунальної власності є відповідні територіальні громади сіл, селищ, міст і районів у містах.

Спільна власність має місце у випадках, коли з тих чи інших підстав у кількох осіб виникає право власності на одне і те саме майно. Спільна власність — це не форма права власності, а лише особливий режим існування відомих форм власності.

Право спільної власності може бути двох видів — часткова спільна власність, коли частки співвласників визначені, і сумісна спільна власність, коли частки не визначені. Розміри часток визначаються самими співвласниками з різних підстав, а спільна сумісна власність має місце лише тоді, коли про це прямо не заборонено законом.

Захист права власності є одною із складових поняття охорони права власності. Захист права власності — це застосування судовими органами в разі порушення прав власника сукупності відповідних правових засобів, передбачених у цивільно-му законодавстві і спрямованих на відновлення прав власника.

До речово-правових способів захисту цивільних прав належать віндикаційний та негаторний позови:

1) віндикаційний позов — це позов не володіючого власника до фактичного володільця майна про повернення свого майна з чужого незаконного володіння;

2) негаторний позов — це позадоговірна вимога власника, не позбавленого володіння майном, до третьої особи про усунення перешкод у здійсненні правомочностей щодо володіння, користування і розпорядження майном. Позивачем виступає власник майна або його титульний володілець. Відповідачем є особа, яка своїми протиправними діями або бездіяльністю заважає власнику здійснювати правомочності, що належать йому.

Іншими речовими правами є права на чуже майно. їх видами є:

1) право володіння;

- 2) право користування (сервітут);
- 3) право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис);
- 4) право забудови земельної ділянки (суперфіцій).

Право володіння чужим майном — це фактичне утримання у себе майна особою, яка не є його власником. Така особа може володіти чужим майном на підставі договору з власником або на підставі, встановленій законом (наприклад, право притримання). Сервітут може бути встановлений щодо земельної ділянки, природних ресурсів, іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені інакше (наприклад, сервітут може належати власнику чи володільцю сусідньої ділянки для проходу на свою територію).

8. Зобов'язальне право

Зобов'язання — це правовідносини, в силу яких одна особа (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої особи (кредитора) певну дію — передати майно, отримати гроші тощо або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Об'єктом зобов'язальних відносин є конкретні блага, заради яких між суб'єктами виникають юридичні зв'язки.

Підстави виникнення зобов'язань — це певні юридичні факти або їх сукупність, з настанням яких правові норми пов'язують виникнення зобов'язальних відносин між кредитором і боржником. Зобов'язання виникають:

- 1) з договорів та інших правочинів (у тому числі з двосторонніх чи багатосторонніх договорів), передбачених законом, а також з правочинів, хоч і не передбачених законом, але які йому не суперечать;
- 2) у результаті відкриттів, винаходів, раціоналізаторських пропозицій, створення творів науки, літератури та мистецтва та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- 3) внаслідок завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;
- 4) внаслідок інших юридичних фактів.

Значна більшість зобов'язань є договірними. Крім того, зобов'язання можуть виникати з договорів, які хоч і не передбачені чинним законодавством, але не суперечать йому. Це досить актуально в наш час,

коли законодавець не встигає законодавчо врегульовувати всі відносини, які виникають у товарно-економічній сфері.

Виконання зобов'язань — це здійснення його сторонами покладених на них прав і обов'язків, що складають його зміст, належним чином відповідно до умов договору чи закону, а за відсутності умов та вимог — відповідно до звичаїв ділового обороту чи вимог, що звичайно ставляться.

Належне виконання зобов'язання полягає в точному й своєчасному виконанні сторонами договору всіх зобов'язань відповідно до умов угоди та вимог закону, а при відсутності таких вказівок — відповідно до вимог, що звичайно ставляться.

Спосіб виконання зобов'язання — це порядок виконання, визначений нормативними актами чи договором.

Для належного виконання зобов'язання існують також певні засоби стимулювання боржника. Такими засобами є відшкодування збитків, а також інші способи забезпечення виконання зобов'язання. Такими способами є неустойка (штраф, пеня), застава, порука, завдаток, гарантія, притримання. Вони забезпечуються законом чи договором і є додатковими до договору.

Неустойкою (штрафом, пенею) визнається визначена законом чи договором сума, яку боржник повинен передати кредитору в разі невиконання чи неналежного виконання зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми не своєчасно виконаного зобов'язання за кожен день прострочення виконання. Право на неустойку виникає незалежно від наявності в кредитора збитків, завданих невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання.

Договір — це домовленість двох чи більше осіб, спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав і обов'язків. Під ним також розуміють взаємне погодження волі двох або більше сторін, спрямоване на досягнення передбачуваного договором юридичного результату.

Змістом договору є право і обов'язки сторін, які визначаються в умовах договору. Договір вважається укладеним, якщо між сторонами досягнута згода за всіма істотними умовами.

Істотними є умови:

- 1) щодо предмета договору;
- 2) які мають обов'язковий характер внаслідок закону;

- 3) суттєві для цього виду договорів;
- 4) вносяться додатково за заявою однієї із сторін.

За договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.

Предметом договору купівлі-продажу може бути товар, який є у продавця на момент укладення договору або буде створений (придбаний, набутий) продавцем у майбутньому. Предметом договору купівлі-продажу можуть бути й майнові права. До договору купівлі-продажу майнових прав застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не впливає із змісту або характеру цих прав. Предметом договору купівлі-продажу може бути право вимоги, якщо вимога не має особистого характеру. До договору купівлі-продажу права вимоги застосовуються положення про відступлення права вимоги, якщо інше не встановлено договором або законом.

Право продажу товару, крім випадків примусового продажу та інших випадків, встановлених законом, належить власникові товару. Якщо продавець товару не є його власником, покупець убуває право власності тільки у випадку, якщо власник не має права вимагати його повернення.

Продавець зобов'язаний попередити покупця про всі права – третіх осіб на товар, що продається (права наймача, право застави, право довічного користування тощо). У разі невиконання цієї вимоги покупець має право вимагати зниження ціни або розірвання договору купівлі-продажу, якщо він не знав і не міг знати про права третіх осіб на товар. У разі вилучення за рішенням суду товару в покупця на користь третьої особи на підставах, що виникли до продажу товару, продавець має відшкодувати покупцеві завдані йому збитки, якщо покупець не знав або не міг знати про наявність цих підстав.

Продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, визначений договором купівлі-продажу. Продавець повинен одночасно з товаром передати покупцеві його приналежності й документи (технічний паспорт, сертифікат якості тощо), що стосуються товару й підлягають передачі разом з товаром відповідно до договору або актів цивільного законодавства.

Товар вважається наданим у розпорядження покупця, якщо у строк, встановлений договором, він готовий до передачі покупцеві в належному місці і покупець поінформований про це. Готовий до передання товар повинен бути відповідним чином ідентифікований для цілей цього договору, зокрема шляхом маркування.

Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару переходить до покупця з моменту передачі йому товару, якщо інше не встановлено договором або законом.

Продавець повинен передати покупцеві товар, якість якого відповідає умовам договору купівлі-продажу.

Покупець, якому переданий товар неналежної якості, має право, незалежно від можливості використання товару за призначенням, вимагати від продавця за своїм вибором:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

За договором найму (оренди) наймодавець передає або зобов'язується передати наймачеві майно у користування за плату на певний строк.

Предметом договору найму може бути річ, яка визначена індивідуальними ознаками і яка зберігає свій первісний вигляд при неодноразовому використанні (неспоживна річ). Предметом договору найму можуть бути також майнові права.

За користування майном з наймача справляється плата, розмір якої встановлюється договором найму.

Договір найму укладається на обумовлений строк. Якщо строк найму не встановлений, договір найму вважається укладеним на невизначений строк.

Наймодавець зобов'язаний передати наймачеві майно у користування негайно або у строк, встановлений договором найму. Наймач зобов'язаний у присутності наймодавця перевірити справність речі. Якщо наймач у момент передачі речі в його володіння не переконується у її справності, річ вважається такою, що передана йому в належному стані. Передача наймачем речі у користування іншій особі (піднайом) можлива лише за згодою наймодавця, якщо інше не встановлено договором або законом.

Наймачеві належить право власності на плоди, продукцію, одержані ним у результаті користування річчю, переданою у найм.

За договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти й оплатити виконану роботу. Договір підряду може укладатися на виготовлення, обробку, переробку, ремонт речі або на виконання іншої роботи з переданням її результату замовнику.

Підрядник зобов'язаний виконати роботу, визначену договором підряду, із свого матеріалу і своїми засобами, якщо інше не встановлено

договором. Підрядник відповідає за неналежну якість наданих ним матеріалу і обладнання, а також за надання матеріалу або обладнання, обтяженого правами третіх осіб.

Якщо робота виконується частково або в повному обсязі з матеріалу замовника, підрядник відповідає за неправильне використання цього матеріалу. Підрядник зобов'язаний надати замовнику звіт про використання матеріалу і повернути його залишок. Якщо робота виконується з матеріалу замовника, у договорі підряду мають бути встановлені норми витрат матеріалу, строки повернення його залишку та основних відходів, з також відповідальність підрядника за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків.

Підрядник відповідає за невиконання або неналежне виконання роботи, спричинене недоліками матеріалу, наданого замовником, якщо не доведе, що ці недоліки не могли бути ним виявлені при належному прийманні матеріалу.

Ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження (псування) матеріалу до настання строку здачі підрядником визначеної договором підряду роботи несе сторона, яка надала матеріал, а після настання цього строку — сторона, яка пропустила строк, якщо інше не встановлено договором або законом.

Підрядник зобов'язаний своєчасно попередити замовника:

- 1) про недоброякісність або непридатність матеріалу, одержаного від замовника;
- 2) про те, що додержання вказівок замовника загрожує якості або придатності результату роботи;
- 3) про наявність інших обставин, що не залежать від підрядника, які загрожують якості або придатності результату роботи.

Робота, виконана підрядником, має відповідати умовам договору підряду, а в разі їх відсутності або неповноти — вимогам, що звичайно ставляться до роботи відповідного характеру. Виконана робота має відповідати якості, визначеній у договорі підряду, або вимогам, що звичайно ставляться, на момент передачі її замовнику.

9. Недоговірні зобов'язання

Крім договірних зобов'язань, законодавство передбачає також недоговірні зобов'язання, що виникають з інших підстав, ніж договір, тобто це може бути правочин, інші юридичні факти чи закон.

Існують такі види недоговірних зобов'язань:

- 1) публічна обіцянка винагороди;
- 2) вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення;
- 3) рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи;
- 4) створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юр.особи;
- 5) відшкодування шкоди;
- 6) набуття, збереження майна без достатньої правової підстави.

Особа має право публічно пообіцяти винагороду (нагороду) за передачу їй відповідного результату (передача інформації, знайдення речі, знайдення фізичної особи тощо). Обіцянка винагороди є публічною, якщо вона сповіщена у засобах масової інформації або іншим чином невизначеному колу осіб. У сповіщенні публічної обіцянки винагороди мають бути визначені завдання, строк та місце його виконання, форма і розмір винагороди.

Конкурс (змагання) має право оголосити фізична або юридична особа (засновник конкурсу). Конкурс оголошується публічно через засоби масової інформації. Оголошення про конкурс може бути зроблено й іншим чином. Засновник конкурсу має право запросити до участі в ньому персональних учасників (закритий конкурс).

Переможцем конкурсу є особа, яка досягла найкращого результату. Переможець конкурсу визначається в порядку, встановленому засновником конкурсу. Результати конкурсу оголошуються в тому ж порядку, в якому його було оголошено.

Якщо майновим інтересам іншої особи загрожує небезпека настання невігідних для неї майнових наслідків, особа має право без доручення вчинити дії, спрямовані на їх попередження, усунення або зменшення. Особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана при першій нагоді повідомити її про свої дії. Якщо ці дії будуть схвалені іншою особою, надалі до відносин сторін застосовуються положення про відповідний договір.

Якщо особа, яка розпочала дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, не має можливості повідомити про свої дії цю особу, зобов'язана вжити усіх залежних від неї заходів щодо попередження, усунення або зменшення невігідних майнових наслідків для іншої особи. Особа, яка вчиняє дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана взяти на себе всі обов'язки, пов'язані з вчиненням цих дій, зокрема обов'язки щодо вчинених правочинів.

Шкода, заподіяна особі, яка без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя фізичної особи від реальної загрози для неї, відшкодовується державою в повному обсязі. Шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, що має істотну цінність, відшкодовується державою в повному обсязі.

Шкода, завдана майну особи, яка без відповідних повноважень рятувала від реальної загрози майно іншої особи, яке має істотну цінність, відшкодовується власником (володільцем) цього майна з урахуванням його матеріального становища.

Фізична особа, життю, здоров'ю або майну якої загрожує небезпека, а також юридична особа, майну якої загрожує небезпека, мають право вимагати її усунення від того, хто її створює. У разі неусунення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи заінтересована особа має право вимагати:

- 1) вжиття невідкладних заходів щодо усунення загрози;
- 2) відшкодування завданої шкоди;
- 3) заборони діяльності, яка створює загрозу.

10. Спадкове право

Спадкуванням є перехід прав і обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Спадкування здійснюється за заповітом або за законом.

До складу спадщини входять усі права і обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті.

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому разі спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за

відсутності нерухомого майна — місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. Спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних відносин.

Право на спадкування мають особи, визначені у заповіті. У разі відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують право на спадкування по чергово. Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі відсутності спадкоємців попередньої черги, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття:

1) у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, в тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, і батьки;

2) у другу чергу право на спадкування за законом мають рідні брати й сестри спадкодавця, його баба і дід як з боку батька, так і з боку матері;

3) у третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько і тітка спадкодавця;

4) у четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менше п'яти років до часу відкриття спадщини;

5) у п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення.

Ступінь споріднення визначається за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа.

Заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Право на заповіт здійснюється особисто. Вчинення заповіту через представника не допускається. Заповідач може призначити своїми спадкоємцями одну або кілька фізичних осіб, незалежно від наявності у нього з цими особами сімейних, родинних відносин, а також інших учасників цивільних відносин.

Для прийняття спадщини встановлюється строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини. Якщо протягом шести місяців з часу відкриття спадщини відказоодержувач не відмовився від заповідального відказу, вважається, що він його прийняв.

У разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини. Заява про визнання спадщини відумерлою подається після одного року з часу відкриття спадщини. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.